

Kansalliset ja kansainväliset kielitaidon arviointitutkimukset - millaista tietoa niissä tuotetaan?

Kirjoitukseni käsittelee arviointitutkimuksia, erityisesti kielitaidon arviointitutkimuksia, jotka kohdistuvat sekä äidinkielen että vieraiden kielten osaamiseen Suomessa ja kansainvälisesti. Teen lyhyen katsauksen siihen, mitä arviointitutkimukset ovat, miten ne eroavat muusta kielitaidon arvioinnista, ketkä niitä suorittavat ja millaista tietoa ne tuottavat kielen osaamisesta. Varsinaisia tuloksia en käsittele yksityiskohtaisesti, koska niihin voi tutustua tutkimusraporteja lukemalla ja myös siksi, että varsinkaan vieraiden kielten osaamisesta Suomessa ei ole juurikaan saatavissa kansainvälisesti vertailtavaa tietoa.

PISA-tutkimukset herättävät paljon mielenkiintoa, erityisesti maissa, jotka menestyvät niissä poikkeuksellisen hyvin tai huonosti. Suomalaiset yllättyivät myönteisesti, kun yläkoululaisemme osoittautuivat maailman parhaiksi lukijoiksi 2000-luvun alussa, jolloin ensimmäiset PISA-tulokset julkaistiin. Saksalaiset ja eräät muutkin yllättyivät tuloksistaan, mutta ihan eri syystä, ja niinpä seuraavina vuosina Suomen opetusviranomaiset olivat hukkua ulkomaisiin vieraisiin, jotka saapuivat maahamme nähdäkseen, miten tšekäläinen koulutusjärjestelmä onnistuu tuottamaan niin hyviä oppimistuloksia. PISA-tutkimuksissa tarkastellaan opetuskielen lukutaitoa eli siis suomea suomenkielisissä kouluissa ja ruotsia ruotsinkielisissä kouluissa, mikä ei ole aivan sama asia kuin äidinkielen lukutaito - kaikki koululaisethan eivät opiskele Suomessa äidinkielellään. Koska suurin osa suomalaisista kuitenkin käy kouluja äidinkielellään, voidaan sanoa, että äidinkielen lukutaidosta meillä on pätevää ja säännöllisesti (joka kolmas vuosi) tuotettua tietoa, jonka avulla suomalaisten osaamista voidaan verrata muihin maihin. Valitettavasti tilanne vieraiden kielten osalta on aivan toinen.

Ensin on paikallaan selvittää, mitä kielitaidon arviointitutkimukset ovat ja miten ne eroavat muusta kielitaidon arvioinnista. Hiukan yksinkertaistaen voi sanoa, että arviointitutkimuksissa ollaan kiinnostuneita isojen oppijajoukkojen osaamisesta, ei yksittäisistä oppijoista. Useimmille tutuimmat kielikokeet koulussa sekä myös Ylioppilastutkinon kielikokeet on tarkoitettu yksittäisten oppijoiden osaamisen testaamiseen, jotta heille voidaan antaa arvosanoja (tai esim. ylioppilastodistuksia) tai jotta opettaja saa tietoa kunkin oppilaan osaamisen vahvuuksista ja heikkouksista voidakseen sitten vaikkapa kerrata vaikeiksi osoittautuneita asioita tulevilla oppitunneilla. Hyvä julkisesti saatavilla oleva kuvaus tällaisesta 'tavallisesta' kielitaidon arvioinnista löytyy esimerkiksi Eurooppalaisen viitekehyksen luvusta 9 (englantilainen versio löytyy verkosta osoitteesta: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/CADRE_EN.asp).

Arviointitutkimuksia on monenlaisia; Hyvän käsityksen kirjosta saa tutustumalla englanninkielisen Wikipedian artikkeliin hakuterminä 'evaluation'. Jos kuitenkin tarkastelu rajataan koulutuksen arviointiin (engl. *educational evaluation / assessment, evaluation of educational achievement*), niin silloin on tyypillisesti kyse siitä, että jokin koulutuksesta vastuussa oleva taho (poliitikot, ministeriöt) haluaa saada

selville, kuinka hyvää osaamista koulutus tuottaa kussakin oppiaineessa, miten paljon siinä on vaihtelua esimerkiksi eri sukupuolten, maan eri alueiden tai koulujen välillä. Suomessa arviointitutkimuksesta on viime kädessä vastuussa opetus- ja kulttuuriministeriö, mutta se valtuuttaa jonkin tahon toteuttamaan ne käytännössä. Näitä ovat vuosikymmenten saatossa Suomessa olleet kielten alueella Jyväskylän yliopistossa sijaitseva Koulutuksen tutkimuslaitos (KTL, entiseltä nimeltään Kasvatustieteiden tutkimuslaitos) ja Opetushallitus (OPH). Kansainvälisiä arviointitutkimuksia ovat puolestaan tehneet eniten tutkimuslaitosten muodostama järjestö IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement; www.iea.nl) sekä OECD (Organization for Economic Cooperation and Development - Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö; www.oecd.org).

Opetushallituksen oppimistulosten arviointiosaston verkkosivuilta löytyvä OPH:n arviointitoiminnan tavoitteiden kuvaus antaa hyvän käsityksen tyypillisen arviointitutkimuksen tavoitteista:

”Arvioinnin keskeisenä tavoitteena on

- kehittää koulutusta ja tukea oppimista,
- varmistaa koulutuksen laatu,
- tuottaa tietoa, jota tarvitaan koulutuksen paikallisessa, alueellisessa ja valtakunnallisessa kehittämistyössä ja päätöksenteossa sekä kansainvälisessä vertailussa.”

(ks. http://www.oph.fi/tietopalvelut/arviointi- ja_seurantatieto)

Sekä kansalliset että kansainväliset koulutuksen arviointitutkimukset toteutetaan tavallisesti niin, että tutkimukseen osallistuvat oppilaat suorittavat tutkittavaa oppiainetta, sen sisältöjä ja siihen liittyviä taitoja mittaavia testitehtäviä ja vastaavat taustatietoja kartoittavaan kyselyyn. Kaikkia tutkimuksen kohteena olevia kouluja ja oppilaita ei suinkaan valita tutkimukseen, vaan sekä kouluista että oppilaista arvotaan otos, johon kuuluu vähintään kymmeniä kouluja ja satoja tai korkeintaan muutama tuhat oppilasta. Yksi seuraus tästä on, että kouluja ei voi arviointitutkimuksen perusteella asettaa paremmuusjärjestykseen - eiväthän kaikki koulut edes osallistu siihen - vaikka tulosten perusteella voi toki kouluja yksilöimättä kertoa, kuinka isoja eroja koulujen välillä yleensä on oppilaiden saavuttamissa tiedoissa ja taidoissa (ks. myös Kuuselan, 2003, analyysi ongelmista, joita kouluvertailujen tekemisestä aiheutuu, kun niitä tehdään sellaisten kokeiden perusteella, jotka on laadittu aivan muihin tarkoituksiin). Useimpien arviointitutkimusten päämäärähän on saada yleiskuva koko maan tai korkeintaan sen eri alueiden kokonaistilanteesta, ei yksittäisistä kouluista tai oppilaista. Joissakin maissa kaikille kouluille ja oppilaille pakollisia kansallisia kokeita toki käytetään myös yleisemmän arviointitiedon ohella koulukohtaisen tiedon hankkimiseen, mutta tässä kirjoituksessa ei näitä käsitellä.

Arviointitutkimusten yhteydessä järjestettävien oppilas-, opettaja- ja koulukyselyjen tarkoituksena on tuottaa tietoa, joka auttaa tulkitsemaan havaittuja tuloksia ja mahdollisia eroja esimerkiksi tyttöjen ja poikien tai vaikkapa eri maiden välillä. Tutkimusten raportit sisältävät yleensä varsin paljon tällaista analyysyä, koska juuri se auttaa tekemään perusteltuja johtopäätöksiä havaituista testituloksista ja niihin johtaneista syistä.

Äidinkielen arviointitutkimuksia

Alussa totesin, että tietoa suomalaisten 9.-luokkalaisten äidinkielellä lukemisesta on saatavilla kansainvälisistä OECD:n PISA-tutkimuksista aina muutaman vuoden välein. Suomi on myös kerran osallistunut äidinkielen kirjoitustaitoa mittaavaan IEA:n kansainväliseen tutkimukseen 1980-luvulla (Leimu 2004; Purves 1992; ks. http://www.iea.nl/written_composition_study.html). Tutkimuksessa olivat mukana 6. ja 9.-luokkalaiset sekä abiturientit. Valitettavasti muuta kansainvälistä tietoa suomalaisten kirjoittamistaidoista ei ole saatavilla. Opetushallitus tekee toki äidinkielen melko säännöllisesti

arviointitutkimuksia, joissa kirjoittamisella on tärkeä rooli (esim. Harjunen ym. 2011; Huisman 2006; Lappalainen 2003, 2004, 2006, 2008, 2011; Metsämuuronen 2006; Uusitalo 2003). Yhteisen viitekehyksen puuttuessa kansallisten ja kansainvälisten äidinkielen tutkimusten tuloksia on valitettavasti hyvin vaikea suhteuttaa toisiinsa. Toki osaamisen muutosta kansallisella tasolla on mahdollista tutkia, etenkin jos samoja oppilaita tutkitaan useammin kuin kerran (ks. Metsämuuronen 2006).

Vieraiden kielten arviointitutkimuksia

Vieraiden kielten osaamista on tutkittu kansainvälisesti vain kaksi kertaa niin, että Suomi on ollut mukana. Ensimmäinen kerta oli IEA:n 1970-luvun alussa toteuttama kuuden oppiaineen tutkimus, jonka englantia koskevaan osaan Suomi osallistui yhdeksän muun maan kanssa (http://www.iea.nl/six_subject_english.html). Suomalaisten abiturientti-ikäisten osallistujien tulokset eivät olleet kovin hyviä, mikä ei ole ihme, kun ajattelee englannin kielen vielä varsin vaatimatonta roolia yhteiskunnassamme yli 40 vuotta sitten. Myöhemmissä kansallisissa arviointitutkimuksissa 1979 ja 1991 IEA-tutkimuksen vuoden 1971 kuuntelukoe järjestettiin 9.-luokkalaisille, ja havaittiin uudempien aikojen peruskoululaisten ymmärtävän paremmin puhuttua englantia kuin 1970-luvun alun abiturienttien (Takala 2004).

Toinen kansainvälinen englantia koskeva tutkimus on kymmenen vuoden takaa, jolloin ryhmä eurooppalaisia kielikoulutuspolitiikan toimijoita organisoivat kahdeksan maan yhteisen tutkimuksen, joka kohdistui perusopetuksen loppuvaiheeseen (Bonnet 2004). Siihen osallistuivat Suomen lisäksi muut Pohjoismaat Islantia lukuun ottamatta sekä Alankomaat, Ranska ja Espanja. Suomen tulokset olivat suurin piirtein samaa tasoa kuin muissa Pohjoismaissa ja Alankomaissa, kun taas ranskalaisten ja espanjalaisten oppilaiden tulokset jäivät näistä selvästi jälkeen. Tutkimuksessa käytettyjä testitehtäviä ei kuitenkaan kehitetty yhtä perusteellisesti kuin IEA- tai OECD-tutkimuksissa, joten tulosten luotettavuus ei ole niiden tasoa. Uskon kuitenkin, että tulokset ovat oikean suuntaisia sen perusteella, mitä tiedetään englannin opetuksen määrästä ja sen roolista nuorten elämässä ja yleensä yhteiskunnassa Pohjoismaissa verrattuna Ranskaan ja Espanjaan. Sen sijaan mahdolliset erot englannin osaamisessa Suomen, Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Alankomaiden välillä eivät ehkä tässä tutkimuksessa tulleet selvästi ja luotettavasti esille.

IEA yritti 1990-luvulla toteuttaa uuden vieraiden kielten kansainvälisen tutkimuksen. Rahoitusongelmien takia siitä toteutettiin ainoastaan 25 osallistujamaan kielikoulutuksen kartoitus, eikä oppilaiden taitojen testaukseen enää riittänyt resursseja. Suomikin oli mukana hankkeessa (ks. tarkemmin http://www.iea.nl/language_education_study.html). Parhailaan IEA selvittää mahdollisuutta toteuttaa kansainvälinen, vain englannin osaamiseen kohdistuva tutkimus myöhemmin tällä vuosikymmenellä.

OECD ei valitettavasti ole ollut niin kiinnostunut vieraiden kielten osaamisesta, että olisi investoinut kansainvälisen tutkimuksen tekemiseen. Euroopan unioni on sen sijaan aktivoitunut tällä alueella viime vuosina. Taustalla on EU:n ns. Lissabonin agenda 2000-luvun alusta. Sen tavoite on tehdä Euroopasta mahdollisimman kilpailukykyinen alue, mikä edellyttää mm. EU-maiden osaamisresurssien tason selvittämistä ja niiden kehittämistä edelleen. Monipuolinen, riittävä kielitaito katsotaan yhdeksi tärkeistä osaamisalueista, josta ei kuitenkaan ole käytettävissä ajantasaista, luotettavaa tietoa. Sen johdosta Euroopan komissio toteutti 2008–2012 useita kieliä sisältäneen arviointitutkimuksen, joka kohdistui pääasiassa alemman toisen asteen koulutuksen loppuvaiheeseen eli Suomen peruskoulua vastaavan koulumuodon viimeiseen vuoteen. Yhteensä 14 EU-maata osallistui tutkimukseen, mutta valitettavasti Suomi ei opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksellä lähtenyt mukaan. Tutkimuksessa käytetyt välineet kehitettiin Eurooppalaisen viitekehyksen (EVK) pohjalta ja myös tulokset raportoitiin EVK:n taitotasoasteikon avulla. (Tutkimuksen raportti löytyy osoitteesta <http://ec.europa.eu/languages/eslc>.) Tutkimus on tarkoitus toteuttaa tulevaisuudessa noin viiden vuoden välein.

Kansallisista vieraiden kielten arviointitutkimuksista ovat vastanneet Koulutuksen tutkimuslaitos (ks. esim.

Takalan 2004 katsausartikkeli) ja Opetushallitus. Arviointeja ei ole tehty kovin säännöllisesti, varsinkin 2000-luvulla oli useimmissa kielissä noin 10 vuoden tauko tutkimuksissa. 1990- ja 2000-lukujen taitteessa selvitettiin ruotsin (Tuokko 2002), englannin (Tuokko 2003) sekä ranskan, saksan ja venäjän (Väisänen 2003) osaamista peruskoulun viimeisellä luokalla. Ruotsin (B-oppimäärä) osaamista tutkittiin uudestaan jo vuonna 2008 (Tuokko 2009), mutta muiden kielten arviointitutkimuksia on saatu odottaa aivan näihin päiviin asti. Opetushallituksessa on menossa laaja arviointiprojekti, jossa vuonna 2013 arvioidaan englannin ja ruotsin osaamista A-oppimäärinä sekä ranskan, saksan ja venäjän saamista sekä A- että B-oppimäärinä.

Uusimmissa arviointitutkimuksissa on erittäin mielenkiintoinen ja tärkeä piirre, joka lisää huomattavasti niiden tulosten vertailtavuutta uusimpiin kansainvälisiin kielitaitotutkimuksiin: kielitaitoarviointien tulokset raportoidaan Eurooppalaisen viitekehysten taitotasoina. Tämä koskee myös Euroopan komission juuri valmistunutta hanketta. Jo OPH:n vuoden 2008 ruotsin B-oppimäärän tutkimus käytti tällaista, aikaisempiin tapoihin verrattuna huomattavasti läpinäkyvämpää ja vertailukelpoisempaa raportointitapaa. Samoin tehtiin ruotsinkielisissä kouluissa tehdyssä suomen kielen (finska) tutkimuksessa (Toropainen 2010). Lisäksi Tuokon (2007) väitöskirjassaan tekemä analyysi mahdollistaa myös vuoden 1999 englannin (Tuokko 2003) arviointitutkimuksen tulosten tulkitsemisen EVK-viitteisesti. Käytännettä jatkaa vuonna 2013 toteutettava kielten arviointihanke. Äidinkielen osaamiseen ei vastaavaa kansainvälistä viitekehystä ja kuvaustapaa ole olemassa, mikä tekee kansallisten ja kansainvälisten arviointien tulosten vertailun tällä alueella mahdottomaksi. OECD on kuitenkin kehittänyt PISA-tutkimusten tarpeisiin lukemistasojen kuvausasteikkoa, joka saattaisi soveltua myös kansallisiin arviointeihin, ainakin äidinkielen tämän osa-alueen raportointia varten.

Arviointitutkimusten ansiosta meillä on jo varsin hyvä käsitys siitä, millä tavalla peruskoululaisten äidinkielen lukemistaidot vertautuvat kansainvälisesti. Lisäksi kansalliset tutkimukset kertovat äidinkielen taitojen mahdollisista muutoksista. Tietomme vieraiden kielten osaamisesta ovat selvästi puutteellisemmat, mutta ensi vuonna Opetushallituksen toteuttama laaja selvitys paikkaa tätä aukkoa huomattavasti. Toivottavasti Suomi osallistuu tulevaisuudessa myös Euroopan komission seuraavaan arviointitutkimukseen ja mahdolliseen IEA:n englannin tutkimukseen, jotta saisimme kansainvälisesti vertailukelpoisemman kuvan myös koululaistemme vieraiden kielten osaamisesta.

Kirjoittaja on kielitaidon arvioinnin professori Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa.

Viitteet

Bonnet, Gérard (toim.) 2004. The Assessment of Pupils' Skills in English in Eight European Countries 2002. Saatavissa esimerkiksi täältä:
<http://www.educacion.gob.es/dctm/ievaluacion/internacional/habilidadesingles2002.pdf?documentId=0901e72b8011054e>

Harjunen, Elina, Juvonen, Riitta, Kuusela, Jorma, Silén, Beatrice, Säaskilahti, Minna ja Örnmark, Michaela. 2011. Miten peruskoululaiset kirjoittavat? - Näkökulmia ja kysymyksiä. Perusopetuksen 9. luokan äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten seuranta-arvioinnin aineistoa 2010. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/132345_Miten_peruskoululaiset_kirjoittavat.pdf

Huisman, Tuulamarja. 2006. Luen, kirjoitan ja ratkaisen. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/47277_aikima3.pdf

Kuusela, Jorma. 2003. Koulujen paremmuusjärjestyksestä. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/48971_koulujen_paremmuusjarjestyksesta.pdf

Lappalainen, Hannu-Pekka. 2003. Osaat lukea – miten osaat kirjoittaa? Perusopetuksen 6. vuosiluokan suorittaneiden äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten arviointi 2002. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/115535_osaat_lukea_miten_osaat_kirjoittaa.pdf

Lappalainen, Hannu-Pekka. 2004. Kerroin kaiken tietämäni. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/110393_kerroin_kaiken_tietamani.pdf

Lappalainen, Hannu-Pekka. 2006. Ei taito taakkana ole - Perusopetuksen äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten arviointi 9. vuosiluokalla 2005. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/115512_ei_taito_taakkana_ole.pdf

Lappalainen, Hannu-Pekka. 2008. On annettu hyviä numeroita. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/46478_on_annettu_hyvia_numeroita.pdf

Lappalainen, Hannu-Pekka. 2011. Sen edestään löytää - Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2010. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/132347_Sen_edestaan_loytaa.pdf

Leimu, Kimmo (toim.) 2004. Kansainväliset IEA-tutkimukset Suomi-kuvaa luomassa. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.

Metsämuuronen, Jari. 2006. Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten ja asenteiden muuttuminen perusopetuksen ylempien vuosiluokkien aikana. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/47116_aidinkielihigh.pdf

Purves, Alan (toim). 1992. The IEA Study of Written Composition II: Education and performance in fourteen countries. Oxford: Pergamon Press.

Takala, Sauli. 2004. Englannin kielitaidon tasosta Suomessa. Teoksessa Leimu, K. (toim.) Ss. 255–275.

Toropainen, O. 2010. Utvärdering av läroämnet finska i den grundläggande utbildningen 2009. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/129700_Utvardering_av_laroamnet_finska_i_den_grundlaggande_utbildningen.pdf

Tuokko, Eeva. 2002. Perusopetuksen päättövaiheen ruotsin kielen oppimistulosten kansallinen arviointi 2001. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/115543_perusopetuksen_paattovaiheen_ruotsin_kielen_oppimistulosten_kansallinen_arviointi_2001.pdf

Tuokko, Eeva. 2003. Perusopetuksen päättövaiheen englannin kielen oppimistulosten kansainvälinen arviointi. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/115542_perusopetuksen_paattovaiheen_englannin_kielen_oppimistulosten_kansainvalinen_arviointi2002.pdf

Tuokko, Eeva. 2007. Mille tasolle perusopetuksen englannin opiskelussa päästään? Perusopetuksen päättövaiheen kansallisen arvioinnin 1999 Eurooppalaisen viitekehäyksen taitotasoihin linkitetyt tulokset.

Jyväskylä Studies in Humanities 69. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/13426>

Tuokko, Eeva. 2009. Miten ruotsia osataan peruskoulussa? Perusopetuksen päättövaiheen ruotsin kielen B-oppimäärän oppimistulosten kansallinen arviointi 2008. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/116603_miten_ruotsia_osataan_peruskoulussa.pdf

Uusitalo, Eira. 2003. Viestintävalmiudet perusopetuksen päättövaiheessa. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/115507_viestintavalmiudet_perusopetuksen_paattovaiheessa.pdf

Väisänen, Tuula. 2003. Perusopetuksen 9.luokan A-kielenä opetettavan ranskan, saksan ja venäjän oppimistulosten kansallinen arviointi. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/115538_perusopetuksen_9_luokan_a_kielena_opetettavan_ranskan_saksan_ja_venajan_oppimistulosten_kansallinen_arviointi.pdf